

Molnár András

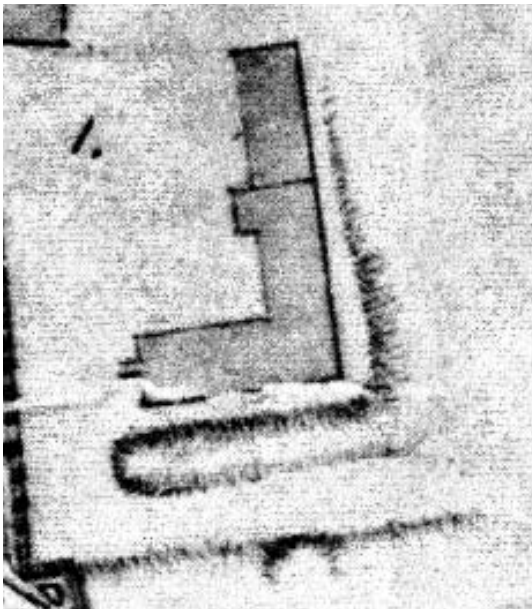
Deák Ferenc kehidai kúriája

„Óh Kehida! Lehetett-e feledni nevedet?! Újra és felejthetetlenül lettél történelmi helylé. Éljen neved, mint kegyelet tárgya, s legyen kedves emlékében a nemzetnek ...”

(Széll Kálmáné, Vörösmarty Ilona)

Kehidakustány – valójában a történelmi Kehida – nevezetes műemléke, a Deák-kúria a község északnyugati szögletében, a Zalakoppányba vezető úttól balra elterülő kis dombon áll. A Kúria utca 6. alatt található épületet Hertelendy Gábor – Deák Ferenc anyai déd-nagyapja – kezdte építtetni valamikor az 1740-es években, minden valószínűség szerint a középkori földesurak kúriájának, illetve török kori várának helyén.

A Zala árteréből enyhén kiemelkedő domb a közép-korban kiváló megfigyelőhely lehetett, ahonnan a Szentgrót felé, illetve keletnek, az átkelőhely felé vezető utakat egyaránt szemmel lehetett tartani. A domb déli lábánál csordogáló Sásvölgyi-patak vizét annak idején minden valószínűség szerint belevezették a vár-árokba. Ennek az ároknak a nyomai még az 1850-es években is jól látszottak a kastély északkeleti sarkánál, amint azt egy kéziratos térkép is megörökítette.

Sánc, illetve árok nyomai a kúria 1854. évi felmérésén, az épülettől északkeletre

A kehidai erősség egyike volt azoknak a nemesi udvarházaknak, amelyeket tulajdonosaik életük és javaik védelmére árokkal, földsáncsal és fapalánkkal erődítettek meg a török időkben. Kehidán a nemesi udvarházat minden bizonnyal az 1525-ben ide érkező Háshágyi család építette, hiszen a korábbi birtokos Kanizsaiak székhelye messze innen, a kanizsai várban volt. 1541-ben már állt az udvarház, ahonnan Bánfi István állatokat és ingóságokat rabolt el a Háshágyiaktól.

Az erődítést az írott források először egy 1551-ben kitört családi viszály kapcsán említik. Ekkor Háshágyi Ferenc a családtagokkal közösen emelt erősséget teljesen elfoglalta, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta. Az 1554-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a templom a földesúr rendelkezése alá került, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta. Az 1554-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a templom a földesúr rendelkezése alá került, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta. Az 1554-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a templom a földesúr rendelkezése alá került, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta. Az 1554-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a templom a földesúr rendelkezése alá került, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta. Az 1554-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben olvashatjuk, hogy a templom a földesúr rendelkezése alá került, és abból Balázs testvérét egy hónapra kizárta.

A kehidai végházat feltehetően 1588-ban pusztították el a törökök, az előző évben Kacorlaknál elszenvedett vereségüket megtorló bosszúhadjárataikban. Az erősség falainak maradványait állítólag még a XIX. század derekán is lehetett látni a Deák-kúria körül. Valószínű, hogy a kúria északi szárnyát – kiváltképp az északkeleti, a többitől eltérő falvastagságú szobáját – kifejezetten az egykori vár falára építették.

A török korban elpusztult nemesi udvarház újjáépítése akkor kezdődhetett, amikor Kehida megmaradt, és átmenetileg a középkori Kiskallos temploma – az Árpád-kori eredetű kehidai temetőkápolna – mellé letelepedő lakossága a falu korábbi, középkori településhelyére költözött vissza a XVIII. század első harmadában. Kehida földesurai ekkor már a Háshágyiak nőági örökösei, a Hertelendyek voltak. A falu, és így minden bizonnyal a nemesi kúria újjáépítője is Herte-

lendy Gábor lehetett, aki 1747-ben rakatta le az új plébániatemplom alapkövét. A jómódú középbirtokos egyetlen leányát és örökösét, Hertelendy Annát egy kismemesi sorból hivatalviseléssel feltörekvő család sarja, Tárnok földesura, Deák Gábor vette feleségül 1757-ben. Hertelendy Anna, a híres-hírhedt szépaszszony egyik fia, (idősebb) Deák Ferenc 1795-ben, tetemes anyai adósság átvállalása fejében kapta meg a kehidai birtokot – így lettek a falu földesurai és a kúria tulajdonosai a Deákok.

Az 1803. október 17-én Söjtörön született, és élete első éveiben a tárnoki rokonságnál nevelkedő Deák Ferenc, a neves államférfi („a haza bölcse”) csak ötödik életévében, apja halála után került Kehidára, mert idősebb Deák Ferenc nem tűrte meg maga mellett a fiút, akinek születése felesége, Sibrik Erzsébet halálát okozta. Az árván maradt kis Ferencet 1808 februárjában hozták Kehidára idősebb testvérei, Deák Antal és Klára. Ettől kezdve egészen 1854 őszéig Kehida volt Deák Ferenc otthona. Klára később Pusztaszentlászlóra, Oszterhueber Józsefhez ment férjhez, Antal azonban Ferenchez hasonlóan agglégény maradt, és a fivérek egészen Antal 1842. június 20-án bekövetkezett haláláig együtt laktak a kúriában.

Az L alakú, északi és keleti szárnyból álló földszintes, északon alapincézett kúriát később is többször átépítették. Udvari folyosója eredetileg nyitott árkádíves tornác volt, amelynek árkádíveit csak később falazták be és építettek bele egy-egy ablakot. A tornác befalazása mindenképpen 1790 előtt történhetett, mert Hertelendy Anna – a hagyomány szerint – már használta a folyosó déli végén leválasztott kis házi kápolnát. A kúria belső szerkezete alapvetően ma is a XIX. századi állapotot tükrözi, az északi szárny kivételével, mert ott átépítették az eredeti válaszfalakat, illetve elbontották a boltozatos födémét. Az épület külső megjelenését a XIX. század végi szecessziós átépítés, valamint az északi szárny nyugati végén az 1920-as években készített hozzátoldás némileg megváltoztatta. A kúria keleti homlokzatára trapéz alakú kiszögelléssel új főbejáratot építettek. A keleti szárny eredetileg csonka kontyos nyeregteretjének és a nyugati végén délre beforduló szárny oromfalra kifutó nyeregteretjének helyére megmagasított, új nyílaskiosztással ellátott oromfal épült. Ekkor alakították ki a kémények ma látható, jellegzetes, nyújtott formáját is.

Az épület keleti szárnyának déli sarkán „Deák Ferenc emlékére 1803–1876” feliratú vörösmárvány tábla idézi az egykori tulajdonost. A mintegy másfél

A kúria első ismert ábrázolása 1876-ból,
Deák Ferenc halálának évéből

hektáros, védett parkkal övezett kúria déli udvarán áll Zala György szobrászművész 1928. október 14-én felavatott alkotása, Deák Ferenc bronz mellszobra, mely Deák időkori arcvonásait örökíti meg. A szobor hasáb alakú, fehér márvány talapzatán Deák Ferenc neve és születési, illetve halálozási évszáma alatt az alábbi idézet olvasható: „Minden jó hazafinak naponként reggel s esteli imádsága: Isten áldja meg a hazát”.

Zala György alkotása, Deák Ferenc mellszobra a kúria udvarán (Bence Géza felvétele)

A kúria egykori berendezéséből napjainkra már szinte semmi sem maradt. A neves író és ügyvéd, Eötvös Károly segítségével azonban felidézhetjük, milyen körülmények között élt és dolgozott itt Deák Ferenc. Eötvös első alkalommal a pápai református kollégium diákjaként, alig 12 éves korában, 1854 nyarán járt a kúriában, amikor az még Deák Ferenc tulajdona volt. Ifjúkori emlékeit 1903-as látogatása során egészítette ki.

Az épület keleti szárnyán öt, egymásba nyíló szobát figyelhetett meg Eötvös. Közülük a déli, két ablakával is délre, a falura tekintő, viszonylag nagy, szélső szoba volt Deák Ferenc hálószobája. Ehhez illeszkedett, illetve ebből nyílt a folyosó déli végéből elfalazott, ablak nélküli, úgynevezett vakszoba, kis házi oltárral és feszülettel, mint afféle házi kápolna. A kápolna berendezése és a hálószoba boltozata valószínűleg akkor ment tönkre, amikor a későbbi tulajdonos, Széchenyi

Ödön gróf a gazdatisztjének, Kollár Jánosnak adta haszonbérbe az uradalmat, Kollár uram pedig állítólag magtárnak használta e helyiségeket. A hálószoba után következett a pamlaggal, székekkel, könyves szekrényekkel és pipatartóval berendezett egykori könyvtár- vagy fogadószoba. Ez lehetett Deák Ferenc dolgozószobája. Itt, a nagy kandallónál melegedve, sűrű pipafüst-eregetés közepette, az ablakon át a Zala-folyó túloldalán, keleten elterülő domboldalakat fürkészve vitathatta meg Deák a vendégeivel megyéje, vagy az ország ügyes-bajos dolgait. A fogadószobából nyíló harmadik, majd az ezt követő negyedik szobában Deák idejében a rokonokat vagy vendégeket szállásolták el. A vendégszobák után következő ötödik, északkeleti, az épület két szárnyát összekötő, két ablakával keletre, éggel pedig északra néző nagyobb sarokszoba volt a kúria díszterme, melyet Deák csak kivételes alkalmakkor, jelentősebb családi vagy rokoni összejövetelek során használt ebédlőként. (Korábban valószínűleg ez lehetett Deák Antal lakószobája.)

A kúria északi szárnyában – nyugat felé haladva – további négy helyiség: a konyha, a gazdasági iroda, a cselédszoba, valamint az éléskamra következett. Az épület – hozzátoldás előtti – nyugati végén volt még egy kisebb, a déli udvarra beforduló kiszögellés. Ebben kapott helyet a belső hajdú lakása, valamint a padlás-feljáró, illetve az északi szárny alatti pincébe vezető lépcső. A kúria déli oldalán zárt, mindkét épület-szárnyban egy-egy ajtajával az udvarra nyíló boltozatos folyosó futott végig. A folyosó déli végén egy kis faragóműhelyt rendeztek be Deák Ferenc számára. A haza bölcsé ugyanis faragószervenvedélynek hódolt, kikapcsolódás gyanánt faragványok sokaságát készítette, és legkedvesebb barátait, vendégeit ajándékozta meg velük.

A kúriát Deák idejében hatalmas, árnyas fák vették körül. A bükkök, hársak és szilfák között a sár ellen deszkával fődött sétatutak vezettek Deák kedvenc pihenőhelyéhez. Ennek helyét ma egy emlékkő jelöli a védett parkban, melynek büszkeségei a pompás juharok és a fekete nyárfák.

A Deák Ferenc lakóhelyeként, otthonaként ismertté vált kehidai kúria a XIX. században valóságos nemzeti zarándokhely lett, megfordult itt a magyar reformkor szinte valamennyi nevezetes személyisége. Az egyik leggyakoribb vendég talán az alsócsányi birtokszomszéd, Csány László, a zalai liberális ellenzék pártvezé-

re, 1848-as kormánybiztos, valamint 1849-es miniszter és vértanú lehetett. Egy alkalommal még Széchenyi István gróf is felkereste a nevezetes kúriát. Széchenyi zalai uradalmából, Pölöskéről hazatérőben látogatta meg 1828. augusztus 17-én Kehidán a pozsonyi országgyűlésen Zala megye követeként megismert Deák Antalt, és akkor még ismeretlen testvérét, Ferencet. „Derék emberek” – jellemezte Széchenyi a Deák testvéreket naplójában.

Deák Ferenc később, az 1832/1836-os országgyűlésen ismerkedett meg és kötött mély barátságot Wesselényi Miklós báróval, akit kormányellenes ellenzéki tevékenysége miatt felségsértési, úgynevezett hűtlenségi perbe fogtak. Deák mind személyes tanácsadóként, mind pedig az ellenzéki erők összefogása által közreműködött Wesselényi védekezésének megszervezésében. Elkkortájt, 1836 májusában, útban Itália felé járt először Wesselényi Kehidán. Itáliából hazatérve, július 23-án, Zalaegerszeg felől – északról, Zalabér irányából – érkezett ismét Kehidára. „A Kehida feletti erdőre reáösmerve, mint kedvelt ösmérősömet idvezlettem, midőn a csendes lakást megláttam, udvarára behajtottam, barátom karjai közé siettem, s vele együtt békés hajlékában megtelepedtem, a hazaérkezés rég nélkülözött örömeit érzettem” – jegyezte fel Wesselényi a naplójában. Néhány hónappal később, november első napjaiban ismét Kehidán tanácskozott Wesselényi De-ákkal a per kimeneteléről. (Egy, a hirtelen jött havazásban Kehidán elakadt, és Deákéknál

megszálló vasi átutazótól tudjuk, hogy Wesselényi is éppen ott „mulatott”.)

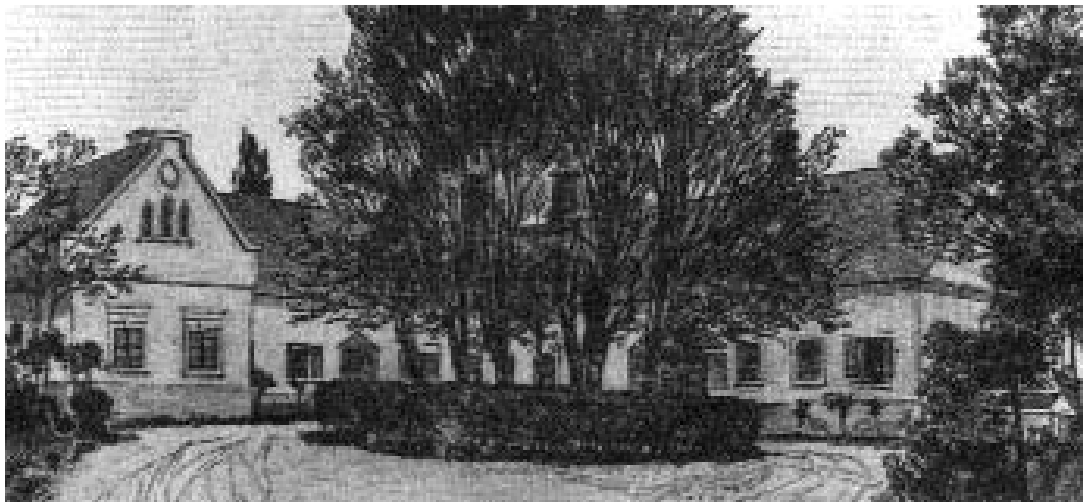
Deák az 1839/1840-es országgyűlés idején mindent elkövetett, hogy a törvénytelenül elítélt és bebörtönzött Wesselényi kiszabaduljon. A császári titkosrendőrség jegyezte fel, hogy Wesselényi szabadon bocsátása után, 1840. október 12-én Csongrád megye ellenzéki követe, Klauzál Gábor társaságában kereste fel Kehidán Deák Ferencet.

1841 júliusának elején Eötvös József báró, a főrendi ellenzék fiatal, és a Széchenyi–Kossuth vitában Kossuth oldalára álló vezéregyénisége hozta Kehidára Széchenyi „A Kelet népe” című, Kossuthot támadó vitairatát, Deákot azonban nem találta otthon. 1842. június 23-án tekintélyes sokaság gyűlt össze Kehidán: Zala megye vezetői és a gyászoló tömeg akkor kísérték utolsó útjára a családi sírboltba – a temetőkápolnába – eltemetett Deák Antalt, Zala megye néhai alispánját és országgyűlési követét.

Gyászos emlékű esemény történt Kehidán 1843 áprilisában is. Zala megye április 4-ei zalaegerszegi közgyűlésén a felheccelt és leitatott kortések leszavazták a nemesi adófizetés bevezetésének tervét, és lehetetlenné tették Deák Ferenc számára, hogy elvállalja Zala országgyűlési képviselőt. A győzelemittas, adózást ellenző büki, vitai, köszvényesi és Rezibe való kisnemesek aznap este, útban hazafelé, Kehidán rátámadtak a közellenségnek kikiáltott Deák Ferenc kúriájára. Így örökítette meg az esetet Huszár János, Deák kehidai kasznárja: „Az estve nyolc és kilenc óra között mintegy

Ilyennek láthatta a kúriát Eötvös József 1905-ban

Háry Gyula tusrajza a kúriáról a XIX. század végéről

30-35 személy nemesség a birkaakol előtt nagy biztató hanggal öszvesereglett, onnét együtt Deák Ferencet csúfolva [...] a kapuig ordította, ott megállapodva, az udvar felé eránzott több lövést tett, erre az éjjeli helységi őrök megszólították őket, hogy a faluban már vasárnap [április 2-án] puskáztak, tüzet ütöttek, és azt rosszlelkűleg oltatlan az utcán elhányták; most már valahára illően folytassák útjokat. A panaszlott csoport ellenben a józan intésre fejszével és botokkal felelven, azon szózatot is hallatta, hogy lövéssel is fog felelni; erre csakugyan a kérdéses csoportból adott lövés Mészáros József kehidai, mintegy 18 éves derék adózót a bal váll alatt találván, s egyszerre halálosan érven, a földre terítette. Erre a hegyről és lakjaikbul több jobbágy öszvecsoportozván, ki minő eszközzel futhatott, az égig ható jajszóra előtermett, és hármat meglehetősen megsértve, egyet csak kevéssé illetve, az ötödiket pedig jó esmerőse földözése alatt illetlenül fogván csak el, a helység bírójához vezetett. [...] A halálos lövést elkövető – Major József és ifjú Pap Mihály bizonyáguk szerint, akik a hegyüttől fogva az embertelen csoport között voltak – büki Kun Gábor volt. Az említett kehidai jobbágyok a lövéstől büdös puskát a gonosztevő Kun Gábortul el is akarták húzni, de az ármányos csoport, még ekkor erős lévén, leverte a két jobbágyot. Ki-sebb s nagyobb ütést több jobbágy is kapott, de az egy, már túl is említett Mészáros József élet jelét sem adhatta a lövés után többé”. A kehidaiak sem maradtak adósak: másnap a támadók egyikét holtan találták a malom mellett.

A halálos áldozatokat követelő összetűzés végképp megerősítette Deákat abban a szándékában, hogy ne menjen el a pozsonyi országgyűlésre. A Deák távollétében vezér nélkül maradt országgyűlési ellenzék 1843 pünkösdjén küldöttséget indított Kehidára, hogy rávegyék Deákat a követség elvállalására. A küldöttség tagja volt Batthyány Lajos gróf, Eötvös József báró és Wenckheim Béla báró, valamennyi a főrendi ellenzék vezéregyénisége, valamint Klauzál Gábor, Bónis Sámuel és Pulszky Ferenc ellenzéki követ. A császári titkosrendőrség által is érdeklődéssel kísért június 3–4-ei kehidai látogatást így örökítette meg Pulszky Ferenc: „végre megjöttünk Kehidára, Deáknak földszinti szerezvény házába, hol a derék Csányi Lászlót is találtuk, Deák hű barátját... Deák elfelejtette már a választási kellemetlenségeket, kifogyhatatlan volt adomákban s tréfákban, éjjel azonban bezárkózott Klauzállal, s nekiült a munkához, s megírta a remek válaszfeliratot” a királyi előterjesztésre.

Az 1843-as követválasztási kudarc után Deák visszavonult az országos közéletől, és zömében Kehidán tartózkodva, sokat betegeskedett. Barátainak, politikai harcostársainak gyakrabban kellett Kehidára látogatniuk, ha találkozni akartak vele. Így tett az ifjúkori jó barát, Vörösmarty Mihály is, aki 1845 és 1846 szeptemberében hosszabb időt töltött el – felesége, Csajághy Laura társaságában – Kehidán. Édesanyja emlékeit később Széll Kálmánné, Vörösmarty Ilona (Deák gyámleánya) vetette papírra: „Tíz nap időztek Kehidán. Nagy sétákat tettek, majd naponként kikocsiz-

tak a vidék különféle irányában... Folyton szabadban időztek, labdáztek, s más, többféle, előkelőbb házaknál akkor divatos, szabadba való játékokat játszottak. Sétáik alkalmával többször betértek a Bükkösbe, s e séták kedves emlékekhez fűződtek. [...] Mily tiszta, rendes volt a ház, a kert, s az udvar tájéka! A mosott padló mindig hófehér, és este, midőn a szobába tértek, a nagy kandallóban egész hasábfák tüze égett. A kandalló körül kényelmes karosszékek, s a szoba két falát elfoglaló könyvszekrények, pipaasztal s még más bútorok képezték a lakószoba bútorzatát. Apám és anyám még egyszer voltak Kehidán, ekkor Béla testvéremmel, mint kislíával. Deák Ferenc előtt többször beszélt anyám Kehidáról, az ott töltött szép napokról". Feltehetően itt, Kehidán született 1845 őszén Vörösmarty Mihály „A Zala megyeieknek” című alkalmi költeménye, amely egyesülésre szólította fel a két táborra szakadt, és magukat legényeknek, illetve atyafiaknak nevező zalai ellenzéket.

1847 februárjában a pártta szerveződő liberális ellenzék vezetői keresték fel Kehidán Deákot, hogy hoz-

A keleti homlokzat a Baronyi-testvérek által építtetett új főbejárattal (Bencze Géza felvétele)

zárulását kérik egy ellenzéki pártprogram kiadásában. Előbb a tolnai Bezerédj István és a pesti Szentkirályi Móric, 1847. február 8-án pedig az ellenzéki párt elnöke, Batthyány Lajos gróf is Kehidára érkezett, hogy meggyőzze Deákot a program halaszthatatlanságáról. Batthyány másnap Kehidáról írt levelében tájékoztatta Teleki László grófot, az ismert ellenzéki vezetőt Deák nézeteiről és állapotáról. Batthyány ekkor kérte meg Telekit, hogy az írástól orvosa által eltiltott Deák politikai nézeteinek, elképzeléseinek lejegyzése céljából kísérelje el Kossuthot Kehidára. Teleki László és Kossuth Lajos február 25-én indultak útnak. Mintegy másfél napot töltöttek Kehidán, beszélgetésüket azonban – amint Teleki írta – „nemcsak Deák szenvedő állapota, hanem unalmas látogatók is” hátráltatták. Deák végül beleegyezett az ellenzéki alapelvek megfogalmazásába, és ennek eredményeképpen készült el néhány hónappal később az Ellenzéki nyilatkozat.

Degré Alajos író, a márciusi ifjak egyike 1847 októberének első napjaiban zalai barátainál vendégeskedett. Házigazdája, ifjabb Csúzy Pál kísérte el Deákhöz Kehidára. „Roppant izgatottságban tartott az út Kehidáig, de azonnal nyugodtabb lettem, mihent azt a fehér, egyszerű földszinti házat megláttam, melynek kapuján betértünk” – emlékezett később Degré. Deák akkortájt – orvosa tanácsára – szigorú diétát tartott, és naponta több órát gyalogolt, hogy egészsége helyreálljon. Degré szerint „válogatott ebédje s kítűnő borai voltak, de ő maga csak egy tányér levest, nagy tál zöldbabot evett, minden hús nélkül, de oly jóízűen fogvasztotta, mint más a fogolypecsenyét, s hozzá tiszta vizet ivott”. Deák egyszerű, barátságos egyénisége, otthonának nyugodt légköre mély benyomást gyakorolt a fiatal Degrére, akit Deák már a legelső megszólításnál tegezett: „Kellett-e még több is, hogy Kehida egy kis mennyországgommá legyen, s itt töltött óráim mint fénylő csillagok ragyognak lelkemben az egész életem át?”

Ismeretes, hogy Deák a szabadságharc leverése után, az 1850-es évek elején kehidai birtokára vonult vissza, és távol tartotta magát a politikai közélettől. Magatartása, mely meggyőződésének és lelki alkatának egyaránt megfelelt, a passzív nemzeti ellenállás jelképe lett, Kehida neve pedig szinte már fogalomává vált. A vigaszt és tanácsot remélő barátok, ismerősök egymásnak adták a kilincset a kehidai kúriában, alig múlt el nap vendégek nélkül. Így írt erről 1851 májusában a

Pesti Napló: „Ma is örömmel fordul Kehida csendes magánya felé a politikai virrasztás gondja, s időnként megjelenik nála egy-két régi barát az üdvkeresés zarándoki ruhájával; szavai itt-ott ejtett mondással, mysteriorus [misztikus] jelentéssel forognak az országban, melyre mindenki sokat épít, s egyik faluból a másikba ha nem egyébert, de azért is átmegy a jó magyar ember, hogy megkérdezze ismerősétől: hallotta-e már, mit

A kúria hasznosítása azonban nem sokáig maradt meg méltó a legnevesebb tulajdonos, Deák Ferenc emlékéhez. 1910. április 7-én Károlyi Imre gróf, nagymágocsi birtokos vette meg, 1925. október 30-án pedig továbbadta a magyar államkincstárnak, egészen pontosan a belügyminisztérium által felügyelt Kivándorlási Alapnak. Attól ugyanazon év december elsejével a Földművelésügyi Minisztérium vette bérbe a birtokot,

A kúria udvara a Deák-szoborral az 1950-as években

mondott, mit nem mondott e vagy ama tárgyra nézve Deák Ferenc?”

A fővárostól messze fekvő, hóban és sárban pedig szinte megközelíthetetlen Kehidán Deák egyre kevésbé volt képes megfelelni a társadalmi elvárásoknak, ezért 1854. június 28-án eladta birtokát (amelyen amúgy is osztozni kívánt már a rokonság), és néhány hónapon belül Pestre költözött. A kehidai kúria hosszú időre lakatlanná vált, mert az új földesúr, Széchenyi Ödön gróf, Széchenyi István fia, aki hajóskapitány volt, majd pedig a török szultán tűzoltóparancsnoka lett, sohasem tette be a lábát a faluba. Távollétében jószágigazgatók intézték – anyja, Seilern Crescence grófnő felügyelete mellett – az uradalom ügyeit, miközben a kúriát elhanyagolták. Abba csak a XIX. század vége felé költöztek be az új tulajdonosok, a Baronyi-testvérek, akik egy keszthelyi zsidó családból származtak, és pesti pénzváltókból lettek földbirtokosokká, amikor 1872. július 25-én megvásárolták a kehidai uradalmat. Baronyi Benedek és Ede nevéhez fűződik a kúria szecessziós jellegű átépítése, kiegészítése. Ők látták vendégül 1903-ban a kúria beosztását és berendezését megörökítő Eötvös Károlyt is.

a rajta álló épületekkel együtt, hogy itt szervezzék meg a környék első földműves iskoláját. A Magyar Királyi Deák Ferenc Földművesiskolát a kúria parkjában építették fel 1927-ben, míg az igazgatói lakás az átalakított, és az északi szárny nyugati végében hozzátoldással kibővített kúriában kapott helyet. Ettől kezdve évtizedekig tanárok lakták a szolgálati lakásokra szabdaltszerű épületet. A földműves iskola jogutódja, a szakmunkásképző 1977-ben adta át helyét az általános iskolának, a tanári lakások mellett pedig egy ideig könyvtár, Deák-emlékszoba és helytörténeti gyűjtemény is működött a kúriában. Deák Ferenc egykori lakóháza napjainkban már hosszú ideje használaton kívül, üresen áll, miután a felújítására és hasznosítására irányuló kísérletek rendre kudarcba fulladtak.

Deák Ferenc születésének közelgő 200. évfordulója – 2003. október 17. – talán soha vissza nem térő alkalmat kínál arra, hogy minden eddiginél szélesebb körű társadalmi összefogással és (remélhetőleg) tetemes állami áldozatvállalással végre befejeződhessen a Deák Ferenc Kúria Közalapítvány által néhány éve megkezdett felújítás. Ha Deák Ferenc kehidai kúriája rangjához, az egykori tulajdonos emlékéhez méltó módon, nemzeti emlékhellyé válva születne újjá, akkor

parkjának védett természeti értékeivel együtt Zala megye egyik legfontosabb idegenforgalmi látványossága lehetne.

Felhasznált források és irodalom

A Háshágyiak udvarházáról, a törökkori váracskárról, a kúria újjáépítéséről és birtoklástörténetéről:

Kehida. (Írta Dominkovits Péter, Káli Csaba, Kvassay Judit és Molnár András) (Száz magyar falu könyvesháza) Budapest, 2001. 38–86. p. (A vonatkozó fejezeteket Kvassay Judit és Dominkovits Péter készítette.)

A kúria leírása:

Eötvös Károly: Deák Ferenc és családja. Budapest, 1905. 1. kötet 54–91. p.
Németh József: Zala megye műemlékei. Zalaegerszeg, 1979. 78. p.,
Vándor László: Kehidakustány. Műemlékek. (Tájak korok múzeumok kiskönyvtára 449.) Budapest, 1992. 8–9. p.
Ráth Miklósné Tóth Ibolya: Építészeti műszaki leírás a Kehida, Deák-kúria helyreállítása építési engedélyezési tervéhez. Bp., 1997. (Kézirat, Zala Megyei Levéltár, a továbbiakban ZML.)

A kúria vendégeiről általában:

Ferenzi Zoltán: Deák élete. Budapest, 1904. 1. kötet 215–214, 371–372. p., 2. kötet 8–9, 42–44. p.

Széchenyi látogatásáról:

Széchenyi István: Napló. Budapest, 1982. 565. p.

Wesselényiről:

Kardos Samu: Báro Wesselényi Miklós élete és munkái. Budapest, 1905. 1. kötet 289, 323–324. p., Vas Megyei Levéltár. Szegedy család levéltára. Dusovich levele Szegedy Antalhoz, Hermán, 1836. november 15.

A titkosrendőrség feljegyzése:

Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban MOL) A 105. Informationsprotocolle der Ungarisch-Siebenbürgischen Sektion 1840. október 27. (56. ülés) 3. p.,

Eötvösről:

MOL Mikrofilmtár 8368. doboz. Wesselényi Miklós levelezése. Deák Ferenc levele Wesselényihez, 1841. július 6. Közli: Váczy János: Deák Ferenc emlékezete. Levelek 1822–1875. Bp., 1890. 80. p.

Deák Antal temetéséről:

Pesti Hírlap 1842. (157. sz.) 466. p. (Csertán Sándor tudósítása, Apáti, 1842. június 24.)

Az 1843. április 4-ei összecsapásról:

ZML Zala megye közgyűlésének iratai 1843: 1036. (Huszár János kasznár levele, Kehida, 1843. április 5.)

Az országgyűlési küldöttségről:

MOL N 119. Regnicoláris levéltár. Takáts Sándor hagyatéka. Fasc. 66. No. 9476. (Titkosrendőri jelentés, Pozsony, 1843. június 8.), Nedeckly István: Deák. A képviselői alkotmány megalapítása. Budapest, 1876. 176–177. p.,
Pulszky Ferenc: Életem és korom. Budapest, 1884. 1. kötet 165–166. p.,
Takáts Sándor: Deák Ferenc és a titkosrendőrség. In: Takáts Sándor: Emlékezünk eleinkről. Budapest, év nélkül, 548–549. p.

Vörösmarty látogatásairól:

Vörösmarty Mihály levelezése II. (Vörösmarty Mihály Összes Művei 18.) (Sajtó alá rendezte Brisits Frigyes) Budapest, 1965. 170., 181–185., 187. p.,
Széll Kálmánné Vörösmarty Ilona: Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéről. Budapest, év nélkül, 75–76. p.
Lukácsy Sándor–Balassa László: Vörösmarty Mihály 1800–1855. Budapest, 1955. 387–390. p.
Fülöp István: Vörösmarty és Deák barátsága. In: Életünk 1966. 2. sz. 115–122. p.

Batthyányék útjáról:

MOL P 654. Teleki család levéltára. Teleki László levelezése. Batthyány Lajos gróf levelei Teleki Lászlóhoz, Kehida, 1847. február 9., Bergamo, 1847. március 3. [A leveleket közli: Batthyány Lajos reformkori beszédei, levelei, írásai. (Sajtó alá rend. Molnár András) Zalaegerszeg, 1998. 166–169. p.],
Kossuth Lajos az utolsó rendi országgyűlésen. (Kossuth Lajos Összes Munkái XI.) (Sajtó alá rendezte Barta István) Budapest, 1951. 273–274. p.
Horváth Zoltán: Teleki László 1810–1861. Budapest, 1964. 1. kötet 152. p.
Varga János: Batthyány és a jobbágyfelszabadítás. In: Századok 1982. 6. sz. 1204–1206. p.
Molnár András: Deák Ferenc a forradalom előtt. In: A Batthyány-kormány igazságügyi minisztere (Zalai Gyűjtemény 43.) Zalaegerszeg, 1998. 10–12. p.

Degré látogatásáról:

Degré Alajos: Visszaemlékezéseim. (Összeállította Ugrin Aranka) Bp., 1983. 163–164. p.

A passzív ellenállás éveiről:

Deák Ferenc: Válogatott politikai írások és beszédek II. 1850–1875. (Válogatta, sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Deák Ágnes) Budapest, 2001. 644–648., 689. p. (Deák Ágnes az „Utószó” jegyzetei közt idézi a Pesti Napló sorait.)

A kúria 1854 utáni sorsáról:

lásd a „Száz magyar falu könyvesháza” c. sorozat említett Kehida kötetében a Molnár András és Káli Csaba által írt fejezeteket. (86–168. p.)

A tulajdonos váltások pontos adatai:

Zalaszentgróti Körzeti Földhivatal. Kehida (megszűnt) telekjegyzőkönyve 5. sz.